

2

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego

za czas od 1 stycznia do 22 listopada 1950 r.

złożył

Kazimierz Michałowski

Pani Minister! Panie Ministrze! Dostojne Zgromadzenie!

Przypada mi dziś w udziale zaszczyt, jako Sekretarzowi Generalnemu, złożyć roczne sprawozdanie z działalności naszej instytucji w dostojnych murach Pałacu Staszica, siedzibie Towarzystwa Przyjaciół Nauk, którego 150-letnią rocznicę obecnie czci Towarzystwo Naukowe Warszawskie.

Na wstępie wspomnijmy tych, którzy odeszli na zawsze z naszego grona w bieżącym roku sprawozdawczym:

Dnia 15. XII. 1949 zmarł członek-koresp. Wydz. I Karol Zawodziński — krytyk i historyk literatury rosyjskiej.

dnia 17 maja 1950 r. czł. zw. Wydz. IV Sekcji nauk lek. Robert Bernhardt — lekarz-dermatolog,

dnia 27 maja 1950 r. członek zwyczaj. Wydz. II Stanisław Kętrzyński — historyk,

dnia 4 czerwca 1950 r. członek korespond. Wydz. I Jan Michalski — polonista-bibliofil,

dnia 6 lipca 1950 r. członek zwyczajny Wydz. V Wacław Paszkowski — technolog,

dnia 23 sierpnia 1950 r. członek koresp. Wydz. IV Ernest Sym — chemik i fizjolog,

dnia 1 października 1950 r. członek zwyczajny Wydz. I Stanisław Witkowski — filolog klasyczny,

dnia 16 października 1950 r. członek zwyczaj. Wydz. I Wacław Borowy — historyk literatury polskiej.

Poza tym nadeszły do nas wiadomości o zgonie następujących członków zamiejscowych:

członek zwycz. Wydz. IV Raul Anthony — antropolog,

członek zwycz. Wydz. II August Hahr — historyk sztuki,

członek zwycz. Wydz. IV Etienne Rabaud — lekarz przyrodnik,

członek zwycz. Wydz. II Sekcji nauk prawn. i ekonom. Henri Truchy — prawnik,

członek zwycz. Wydz. II Ewert Wrangel — historyk sztuki.

Cześć Ich pamięci.

Dzisiejsza uroczystość nabiera szczególnego wyrazu z uwagi na przełomową chwilę dziejową, której jesteśmy świadkami w naszej stolicy, gdzie właśnie zakończył obrady II Międzynarodowy Kongres Pokoju. Dodatkowe znaczenie posiada również fakt, że zebranie dzisiejsze odbywa się w Pałacu Staszica, którego wnętrza nie zdążyliśmy jeszcze całkowicie odnowić, ale który już dziś służy swemu przeznaczeniu na tle powstającej ze zgliszcz i szybko rozrastającej się Warszawy.

Podobnie jak na początku XX wieku powiodło się uchwyć Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu zerwany nurt postępowej myśli naukowej, zapoczątkowanej przez Towarzystwo Przyjaciół Nauk, tak i po odzyskaniu niepodległości w 1945 r. zdołaliśmy odbudować z gruzów naszą siedzibę i uzupełnić ostatecznie w tym roku szczyby w składzie naszych członków, powołując doń szereg badaczy, w szczególności do składu członków Wydziału V Nauk Technicznych i Sekcji Nauk Rolniczych.

Zebranie administracyjne w dniu wczorajszym dokonało następujących wyborów:

Zostali wybrani:

Na Wydz. I na czł. korespond. — dr Maria Rzeuska.

Na Wydz. II na czł. zwycz. miejsc. — doc. dr Stanisław Herbst, doc. dr Witold Kamieniecki, prof. dr Władysław Tomkiewicz, prof. dr Janusz Woliński, prof. dr Jan Zachwatowicz; na czł. koresp. prof. dr Aleksander Gieysztor, prof. dr Stefan Kieniewicz, prof. dr Maria Ossowska, prof. dr Adam Schaff.

Sekcja nauk praw. i ekonom.: na czł. zwycz. miejsc. prof. dr Oskar Lange, prof. dr Jakub Sawicki, prof. dr Stanisław Śliwiński, prof. dr Rafał Taubenschlag; na czł. zwycz. zamiejsc. prof. dr Zygmunt Lisowski, prof. dr Bohdan Winiarski; na czł. korespond. prof. dr Jan Drewnowski, prof. dr Stanisław Ossowski, prof. dr Jan Wasilkowski.

Na Wydz. III na czł. zwycz. miejsc. prof. dr Andrzej Mostowski, prof. dr Andrzej Sołtan; na czł. koresp. prof. dr Wilhelmina Iwanowska, prof. dr Witold Pogorzelski, prof. dr Wanda Polackowa.

Na Wydz. IV na członków zwycz. zamiejsc. dr Ludwik Garbowski, prof. dr Helena Krzemieniewska, prof. dr Tadeusz Wolski; na czł. koresp. doc. dr inż. Jan Żabiński.

Na Wydz. V na czł. zwycz. miejsc. prof. dr inż. Wacław Moszyński, prof. mgr inż. Roman Podoski, prof. dr inż. Tadeusz Tołwiński; na czł. zwycz. zamiejsc. prof. dr inż. Aleksander Krupkowski, prof. dr inż. Witold Nowacki, prof. dr inż. Wacław Olszak, prof. Feliks Pawłowski, prof. dr inż. Romuald Rosłoński; na czł. koresp. prof. dr inż. Jerzy Dowkontt, prof. mgr inż. Władysław Fiszdon, prof. dr inż. Janusz Lech Jakubowski, prof. dr inż. Jerzy Mutermilch, prof. mgr inż. Radzimir Piętkowski, prof. dr inż. Jerzy Skowroński, prof. dr inż. Edmund Szczepaniak, prof. dr inż. Stanisław Szpor.

Na Sekcji nauk rolniczych: na czł. zwycz. miejsc. prof. dr inż. Franciszek Krzysik, prof. dr inż. Franciszek Staff, prof. dr inż. Stanisław Wóycicki; na czł. zwycz. zamiejsc. prof. dr inż. Adolf Joszt, prof. dr inż. Lucjan Kaznowski, prof. dr inż. Teodor Marchlewski, prof. dr inż. Feliks Kazimierz Terlikowski; na czł. koresp. prof. dr inż. Jerzy Grochowski, prof. dr inż. Bolesław Świętochowski, prof. inż. Tadeusz Włoczewski.

Składając sprawozdanie z przebiegu odbudowy Pałacu Staszica pragnę na pierwszym miejscu podkreślić pomoc materialną i pełne zrozumienia poparcie, jakiego od samego początku udzielały nam władze Polski Ludowej. Dzięki kredytom Ministerstwa Oświaty, a później Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki, a w szczególności dotacjom Naczelnej Rady Odbudowy m. st. Warszawy — można było pomyśleć o realizacji śmiałego projektu odbudowy Pałacu Staszica. Jeśli odbudowa jednego z najpiękniejszych pomników stolicy doszła w tak szybkim cza-

się do skutku, to jest to zasługą poprzedniego Zarządu pod długoletnim przewodnictwem prof. Wacława Sierpińskiego i przede wszystkim dzięki niestrudzonym i ofiarnym zabiegom mojego poprzednika prof. Juliana Krzyżanowskiego, który w oparciu o Komitet Odbudowy zorganizował odpowiednie środki, by zrealizować piękną koncepcję architektoniczną prof. Piotra Biegańskiego. Dziś możemy się już pochwalić rezultatami, pod które oni podłożyli zasadnicze podwaliny. Jeszcze nie wszystko jest wykonane, jeszcze brak nam w tej sali prac wykończeniowych, które dopiero pozwolą zrozumieć i odczuć piękno jej architektury. Jeśli jednak zdążyliśmy z najważniejszymi robotami budowlanymi na dzień dzisiejszy, aby móc uroczystość naszą obchodzić w tradycyjnych murach najstarszej polskiej akademii nauk, to muszę z tego miejsca podkreślić przede wszystkim ofiarną pracę robotników budowlanych, instalatorów, monterów, kamieniarzy, wymieniając przynajmniej nazwiska przodowników pracy: ob. ob. Nosarzewskiego Józefa — cieśli, Zawadzkiego Jana — murarza, Zielińskiego Józefa — betoniarza, Chudzińskiego Andrzeja i Kowalczyka Hieronima — robotników budowlanych, którym najserdeczniej dziękuję.

Wdzięczność nasza należy się również firmie S.P.B. Warszawa 1, gdzie w szczególności wielką pomoc okazywał nam stale Dyrektor Wiesław Hajdo. Jemu i kierownikowi robót z ramienia S.P.B., inż. Władysławowi Malarskiemu, składam tutaj serdeczne podziękowanie. Szczególnie jednak chciałbym podkreślić ofiarną pracę, zapał i energię inż. Pawła Dutkiewicza, który z ramienia Towarzystwa Naukowego Warszawskiego czuwa nad wykonaniem odbudowy. Główną sumę wydatków pochłonęła odbudowa Pałacu Staszica w ubiegłych latach; w bieżącym roku otrzymaliśmy dotację zł. 29.180.000, tj. zł. 875.400, z której wykonaliśmy następujące prace:

Wyburzenie starej konstrukcji nośnej wewnętrznej ze stropami w części środkowej budynku w związku z przebudową Sali Głównej I, II i III piętra oraz nową konstrukcją nośną wewnętrzną w części środkowej budynku w związku z przebudową Sali Gł. I, II i III piętra tudzież stan surowy murów wewnętrznych; ponadto ukończyliśmy remont głównego hallu parteru z tynkami i reperacją marmurów.

Mamy nadzieję w bieżącym roku kalendarzowym doprowadzić do całkowitego ukończenia Salę Główną, przesuwając prace nad odbudową III piętra na rok przyszły. W przyszłym roku być może będziemy świadkami ukończenia śmiałej rozbudowy kompleksu gmachów złączonych integralnie z Pałacem Staszica od strony Nowego Świata, Nowej ul. Świętokrzyskiej i ul. Kopernika. Plan, którego część została w pewnej mierze zrealizowana w bieżącym roku w postaci skrzydła od Nowego Świata, w którym znalazł pomieszczenie Państwowy Instytut Architektury i Urbanistyki, jest również dziełem prof. Piotra Biegańskiego.

O wiele większe trudności miało Towarzystwo w bieżącym roku sprawozdawczym z doprowadzeniem do końca odbudowy domu przy ul. Śniadeckich 8, którego wnętrza zostały doprowadzone do użytkowania już w ubiegłym roku sprawozdawczym. W bieżącym roku powiodło nam się jedynie przeprowadzić prace instalacyjne Drukarni Naukowej i Magazynów T.N.W. Zbyt późno, bo dopiero pod koniec października b. r. otrzymany kredyt inwestycyjny w sumie zł. 2.400.000 — tj. zł. 72.000 — na remont fasady, windy i klatki schodowej nie pozwolił na całkowite wykorzystanie go w bieżącym roku. Zaledwie część tej sumy będzie mogła być zużyta na najkoncepcyjniejsze prace adaptacyjne.

Chciałbym podkreślić fakt, że w domu naszym przy ul. Śniadeckich 8 udzieliliśmy gościny kilku zaprzyjaźnionym instytucjom naukowym, jak: Instytutowi Matematycznemu, Instytutowi Badań Literackich, Kołu Przyrodników-Marksistów oraz innym zakładom nie należącym do Towarzystwa, jak również oddaliśmy część pomieszczeń na Biuro Kongresu Nauki Polskiej.

Praca naukowa Towarzystwa dokonywała się przede wszystkim na posiedzeniach Wydziałów, Sekcyj i Komisyj. Nie sposób wyliczyć tutaj wszystkich posiedzeń naukowych i choćby tytułów przedstawionych referatów. Zestawienie sumaryczne nie może niestety oddać właściwej treści wysiłku naukowego członków Towarzystwa.

Na Wydziale I oraz jego 4 Komisjach odbyły się 43 posiedzenia z 50 referatami,

na wydz. II wraz z Sekcją nauk prawn. i ekonom. i 3 Komisjami odbyły się 22 posiedzenia z 26 referatami,
na Wydz. III odbyło się 6 posiedzeń z 32 referatami
na Wydz. IV wraz z Sekcją nauk lek. odbyły się 4 posiedzenia z 9 referatami.

Na Wydz. V wraz z Sekcją nauk roln. odbyło się 9 posiedzeń z 12 referatami.

Ogółem odbyło się 83 posiedzeń, na których wygłoszono 129 referatów.

Z naciskiem należy podkreślić, że pomimo znacznego zaabsorbowania członków Towarzystwa w pracach Komisji Kongresu Nauki, ogólna liczba odbytych posiedzeń wzrosła — w porównaniu z ubiegłym rokiem.

W roku bieżącym w ramach planu 6-letniego przystąpiliśmy do przeorganizowania prac naukowych Wydziałów i Komisji w kierunku ustalenia planowej i zespołowej pracy naukowej poszczególnych grup i sekcji. Z uwagi na dotychczasowy charakter T-wa, plany naszych prac nie zostały jeszcze całkowicie zakończone, nie mniej jednak dla przykładu przytoczę program prac zespołowych podjętych na okres pięcioletni przez Komisję Historyczną Wydziału II.

Ustalono trzy zasadnicze zagadnienia badawcze:

- 1) Kontynuacja wydawnictwa Diariuszy Sejmowych, z których Diariusz z 1811 r., będący obecnie w opracowaniu, jest szczególnie ważny ze względu na rolę na tej sesji opozycji jakobińskiej i na wpływ Kołłątaja; łączy się z tym zbadanie korespondencji politycznej Kołłątaja.
- 2) Lustracje miasta Warszawy, stanowiące niezmiernie cenny materiał dla poznania struktury społecznej i stosunków własnościowych stolicy od XVI—XVIII wieku, materiał, który posiada też znaczenie dla planowania związanego z odbudową Warszawy.
- 3) Opracowanie materiałów do gospodarki latyfundiów magnackich i do eksploatacji ludności chłopskiej w XIX w. Chodzi przede wszystkim o opracowanie archiwaliów ordynacji Zamoyskiej i dóbr Wilanowskich.

Komisja projektuje również podjęcie w najbliższym okresie badań nad udziałem poszczególnych warstw społeczeństwa polskiego w wysiłku skarbowym i wojskowym dawnej Rzeczypospolitej (w. XVII i XVIII). Chodzi tutaj o ujawnienie statystyczne i przykładowe rozkładu podatków na poszczególne grupy ludności, oraz składu społecznego dawnej armii polskiej.

Z imprez o charakterze ogólnym wymienić należy posiedzenie naukowe ku czci Jędrzeja Śniadeckiego dla uczczenia 150-letniej rocznicy I wydania jego książki pt. „Początki chemii“, zorganizowane wspólnie przez Wydziały II, III i IV z udziałem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego. Na posiedzeniu tym 5 członków Towarzystwa oświetliło wszechstronnie sylwetkę naukową wielkiego polskiego badacza. Bieżącym potrzebom organizacyjnym Towarzystwa było poświęconych 9 posiedzeń Zarządu i 24 posiedzeń Prezydium, oraz 4 specjalne zebrania poświęcone opracowaniu projektu organizacji Polskiej Akademii Nauk. Projekt ten Prezydium T.N.W. przedstawiło władzom państwowym i Kongresowi Nauki. Mamy przekonanie, że praca nasza stanowić będzie pewien wkład do dzieła organizacji nauki polskiej.

Niezależnie od prac o znaczeniu ogólnopaństwowym dla nauki polskiej, specjalna Komisja T.N.W. opracowała w bieżącym roku sprawozdawczym nowy Statut T-wa, przystosowując naszą strukturę organizacyjną do realnych potrzeb doby obecnej. Główne zmiany Statutu dotyczą przede wszystkim znacznego rozszerzenia kompetencji członków-korespondentów oraz utworzenia samodzielnego Wydziału VI: nauk lekarskich.

W związku z rokiem jubileuszowym Towarzystwo Naukowe Warszawskie przygotowało kilka publikacji, o których wspomniał w swoim przemówieniu Prezes Towarzystwa.

Na początku bieżącego roku sprawozdawczego nastąpiło opóźnienie pracy Drukarni Naukowej T.N.W., stanowiącej główną bazę produkcyjną wydawnictw Towarzystwa; wydajność jej spadła w związku z przeprowadzką do nowego lokalu. Towarzystwo Naukowe Warszawskie przywiązuje wielką wagę

do zorganizowania w skali państwowej drukarstwa naukowego, które dopiero umożliwi sprawną produkcję przygotowanych do wydania prac badawczych uczonych polskich.

Z ważniejszych pozycji, które w bieżącym roku ukazały się nakładem T.N.W., należy wymienić obok wydawnictw jubileuszowych Sprawozdania Wydz. II, III i IV, przede wszystkim zaś t. XX rocznika archeologicznego „Światowit“ pod redakcją czł. Włodzimierza Antoniewicza oraz redagowany przez członka Rafała Taubenschlaga i Jerzego Manteuffla t. IV „Journal of Juristic Papyrology“, który zyskał sobie powszechne uznanie w świecie naukowym. Mamy nadzieję, że jeszcze w bieżącym roku kalendarzowym ukończymy — z większych dzieł, będących pod prasą — druk III tomu monografii o Czartoryskim Marcelego Handelsmana.

Zorganizowana w bieżącym roku sprawozdawczym w skali ogólnopaństwowej odsprzedaż i dystrybucja wydawnictw przez „Dom Książki“ spowodowała zawarcie przez nas w dniu 24 maja umowy z „Domem Książki“, który przejął wszystkie powojenne wydawnictwa T.N.W. do rozsprzedaży. Obecnie więc Biuro nasze zajmuje się wyłącznie wysyłką egzemplarzy członkowskich, recenzyjnych i wymiennych. Umowa z „Domem Książki“, dzięki której mamy zapewniony regularny wpływ ze sprzedaży naszych nakładów, umożliwiła nam wprowadzenie do preliminarza stałej pozycji w dochodach własnych z wydawnictw.

Jeśli idzie o prace zakładów naukowych Towarzystwa, to na pierwszym miejscu wymienić należy Bibliotekę Centralną, której kuratorem jest czł. Julian Krzyżanowski. Liczne dary, egzemplarze wymienne i zakupy powiększyły zbiór Biblioteki Centralnej o kilka tysięcy woluminów. Odczuwamy brak czytelnicy, dla której lokal przewidujemy w planowanym skrzydle od ulicy Kopernika. Czasowo będziemy starali się w przyszłym roku znaleźć pomieszczenie zastępcze dla czytelnicy na II piętrze Pałacu Staszica. Obok prac bieżących pracownicy Biblioteki Centralnej przeprowadzili w bieżącym roku dokładną kontrolę magazynu nakładów wydawnictw przedwojennych, przeliczając około 200 tysięcy egz.

Gabinet filologiczny im. Gabriela Korbuta wraz z Archiwum Elizy Orzeszkowej kontynuował prace badawcze pod kie-

runkiem członka Juliana Krzyżanowskiego, przygotowując materiały do pełnego wydania dzieł Orzeszkowej i Sienkiewicza i współpracował czynnie z Instytutem Badań Literackich, Państw. Instytutem Wydawn. i Sem. Historii Literatury Polskiej.

Zakład poświęcony Bibliografii Historii Polski przygotował w ostatecznej formie I tom Bibliografii, który mamy nadzieję oddać w dniach najbliższych do druku.

Podobnie postępują naprzód prace Kom. Atl. Hist. pod kierunkiem członka Stanisława Arnolda.

Gabinet Antropologiczny, którym kieruje członek Bolesław Rosiński, przeniesiony w bieżącym roku do nowego lokalu w domu Towarzystwa przy ul. Śniadeckich 8, skupił główny swój wysiłek w kierunku uporządkowania zbiorów, które dzięki przypadkowym odkryciom na terenie Warszawy, powiększyły się o duży zespół ciekawych materiałów.

Gabinet Matematyczny pod kierunkiem wiceprezesa Towarzystwa Kazimierza Kuratowskiego kontynuował prace rozpoczęte w ubiegłym roku w ścisłym porozumieniu z Państw. Instytutem Matematycznym i Seminarium Matematycznym U. W.

Ogółem w bieżącym roku sprawozdawczym Towarzystwo Naukowe Warszawskie zatrudniało 26 pracowników naukowych i 18 pracowników administracyjnych.

Pragnę podkreślić fakt, że wszyscy pracownicy naukowci i administracyjni, z inicjatywy Związku Zawodowego przy T.N.W., w ramach czynu 1-majowego odgruzowali salę, w której święcimy dzisiejszą naszą uroczystość, przyczyniając się tym samym do przyspieszenia tempa robót renowacyjnych Pałacu Staszica.

W ramach Święta Kobiet przyznano 2 premie, a mianowicie ob. ob. Babińskiej Marii — żójnej i Świdwińskiej Marcie — sekretarce Zarządu T.N.W., z okazji zaś Święta 1-majowego premiiowano ob. ob. Dobrowolskiego Wincentego — pałacza i Łokuciewskiego Stanisława — kierownika kancelarii.

Uwaga nasza w bieżącym roku skierowana była na prace przygotowawcze, związane z organizacją centralnej wymiany polskich wydawnictw naukowych z Biblioteką im. Lenina w Moskwie. Znaczną pomocą w tych pracach byłoby przejęcie

przez T.N.W. Kasy im. Mianowskiego. Przyłączenie Kasy im. Mianowskiego do T.N.W. przyniosłoby także korzyść członkom naszym, dla których otworzyłyby się możliwości intensywniejszego korzystania z domu pracy twórczej w Mądralinie. T.N.W. jest bodajże jedyną instytucją akademicką w Polsce, która nie posiada dotychczas własnego domu pracy twórczej.

Budżet nasz w bieżącym roku sprawozdawczym oparty w głównej mierze na subwencjach Ministerstwa Szkół Wyższych i Nauki i Prezydium Rady Ministrów w wysokości 28.000.000 zł. przeznaczonych na wydawnictwa i działalność naukową Towarzystwa, mamy nadzieję powiększyć w roku przyszłym. W związku bowiem z realizacją planów badań zespołowych, wprowadzonych na wszystkich Wydziałach i Komisjach, muszą wzrosnąć znacznie wydatki przeznaczone na prace naukowe.

Na koniec wyrażam wdzięczność p. Stanisławowi Zielińskiemu, który w dniu naszego jubileuszu złożył Towarzystwu szczególnie cenny i aktualny dar: „Ustawy Towarzystwa Przyjaciół Nauk“.